

AGDER
fylkeskommune

Perspektivmeldingen 2024 (Norge mot 2060)

Sammendrag

Innhold

1	Innledning	3
2	Internasjonale rammer	4
2.1	Geopolitiske spenninger og klimaomstilling vil prege Norge	4
2.2	Mindre ulikhet mellom land, mer ulikhet innad i land	4
2.3	Tyngdepunktet i verdensøkonomien forskyves	5
3	Hovedutfordringer for norsk økonomi fremover.....	6
3.1	Endret sammensetning av befolkningen gir nye utfordringer	6
3.2	Utgiftene vokser mer enn inntektene.....	7
3.3	Lavere produktivitetsvekst	8
3.4	Omstilling av arbeidsstyrken	9
4	Arbeidskraft, kapital og naturressurser.....	10
4.1	Nasjonalformuen	10
4.2	Naturressurser.....	11
4.3	Finanskapital	12
4.4	Arbeidskraft er den viktigste ressursen	13
4.5	Mange står utenfor arbeidslivet og mottar helserelaterte ytelser	14
4.6	Sykefravær	15
4.7	Utviklingen i arbeidsstyrken fremover	15
4.8	Ulike retningsvalg kan bidra til å øke arbeidstilbudet.....	16
5	Velferd, livskvalitet fordeling og ulikhet.....	18
5.1	Økonomisk ulikhet i Norge	18

1 Innledning

Perspektivmeldingen beskriver sentrale utviklingstrekk i verden og vårt eget land som vil ha betydning for hvilke muligheter vi har og hvilke utfordringer vi må forberede oss på i årene fremover. Meldingen beskriver også regjeringens politiske strategier for å forberede Norge best mulig for fremtiden.

Det er andre gang Agder fylkeskommune lager et sammendrag av perspektivmeldingen. Sammendraget er ikke uttømmende for hele innholdet i meldingen. Vi har heller ikke tatt med politiske betraktninger, men satt søkelys på statistikk og analyser som kan ha relevans for Agder frem mot 2060.

Perspektivmeldingen 2024 er gjenkjennelig fra tidligere perspektivmeldinger, men med noen endringer fra sist melding;

- **Omstillingsbehov;** Geopolitiske forhold har endret seg drastisk med storkrig i Europa
- **Lavere produktivetsnivå;** Produktivetsveksten avtar (hele perspektivmeldingens kapittel 4 er viet dette temaet)

Hovedutfordringer som belyses i meldingen:

- **Kampen om arbeidskraften**
 - Omsorgsoppgavene blir flere, men vi blir ikke flere i yrkesaktiv alder til å utføre dem.
- **Behov for omstilling**
 - Økte spenninger i verden, klima- og naturendringer og avtagende petroleumsaktivitet fører til endringer og forsterker behovet for å bruke ressursene godt og riktig.
- **Fortsatt god fordeling**
 - Små forskjeller og stabil tilgang på velferdstjenester må bevares i møte med omstillingene og at mange lever lenger.

2 Internasjonale rammer

2.1 Geopolitiske spenninger og klimaomstilling vil prege Norge

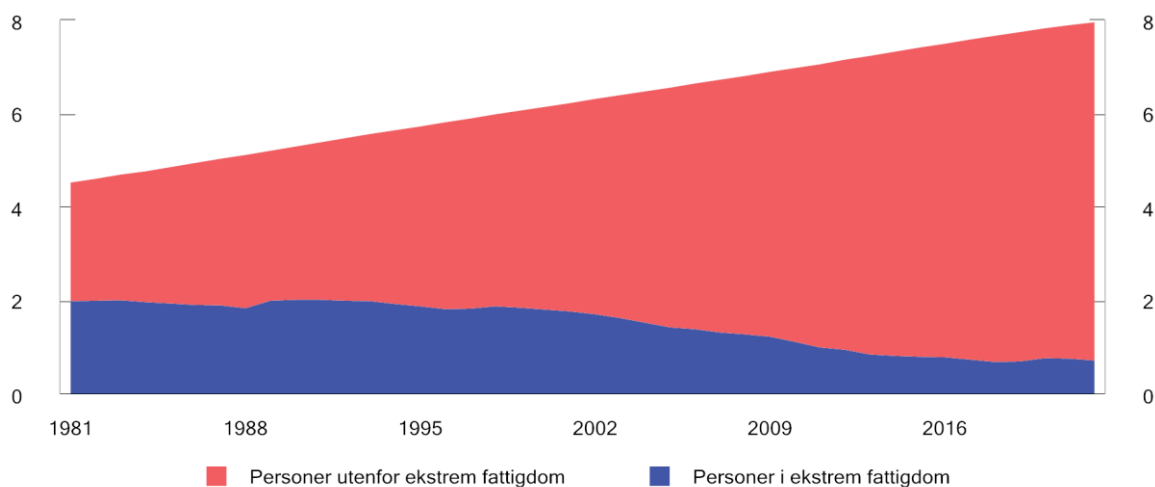
Geopolitiske motsetninger skaper usikkerhet om en økonomisk verdensorden som har tjent Norge godt. Fremveksten av nye stormakter har gitt opphav til en rivalisering om innflytelse – politisk, økonomisk og militært. Det er nå tegn til at rivalisering og allianser får en større rolle. Hensynet til beredskap og sikkerhet er i ferd med å bli mer fremtredende. Demokrati og liberale verdier er under press, både globalt og i vestlige land. Russlands angrep på Ukraina endrer Norges sikkerhetspolitiske hverdag. Dermed må Norge og andre land fremover bruke mer ressurser på forsvar, sikkerhet og trygghet.

En voksende befolkning og økende materiell levestandard har gitt press på verdens natur og økosystemer gjennom nedbygging og omforming av arealer, utslipp av klimagasser, forurensning og forsøpling. Det har bidratt til tap av naturmangfold og gitt et klima i endring.

For å løse globale miljø- og klimautfordringer er det nødvendig med felles innsats for gjennomgripende omstilling av verdensøkonomien. Selv om de fleste land har forpliktet seg til mål om å begrense global oppvarming og tap av natur, er verden langt unna målene. Det er behov for økt innsats. En omlegging av verdens energisystemer vil kreve ressurser og kunne gi høyere energipriser og lavere økonomisk vekst, særlig i en overgangsfase. Samtidig vil gevinstene ved å begrense temperaturøkningen til under 2 °C i dette århundret, redusere forurensning og stoppe tapet av naturmangfold være større enn kostnadene ved omstillingen.

2.2 Mindre ulikhet mellom land, mer ulikhet innad i land

Sterk vekst i fremvoksende økonomier har ført til at andelen som lever i ekstrem fattigdom har falt kraftig siden starten av 1980-tallet, se figur 2.2.1

Figur 2.2.1 Verdens befolkning etter økonomisk status. 1981–2022. Mrd. mennesker
Kilde: Verdensbanken.

Ulrikheten innad i land har økt de siste tiårene. I de fleste OECD-landene mottar de med høyest inntekt en stadig større andel av verdiskapingen. Forskjeller i lønn mellom faglært og ufaglært arbeidskraft har økt, og særlig har folk med høy utdanning kommet godt ut.

2.3 Tyngdepunktet i verdensøkonomien forskyves

Verden har vært gjennom en kraftig befolkningsvekst siden midten av forrige årtusen – en oppgang som antas å fortsette i tiårene fremover. Bare fra 1950 og frem til i dag er verdens befolkning mer enn tredoblet til 8 mrd. mennesker. Asia har stått for 60 pst. av veksten. Veksten vil trolig være høy også fremover, selv om veksttakten avtar. OECDs fremskrivninger tilsier at Kina, til tross for fallende befolkning, ventes å være verdens største økonomi i tiårene fremover som følge av antatt høyere vekst i arbeidsproduktivet enn i vestlige land. India kan mot midten av dette århundret bli verdens nest største økonomi.

Ifølge FNs fremskrivninger kan verdens befolkning nå en topp på i underkant av 10,4 mrd. mennesker rundt 2090, se figur 2.3.1. Fremover vil Afrika ha sterkest befolkningstilvekst.

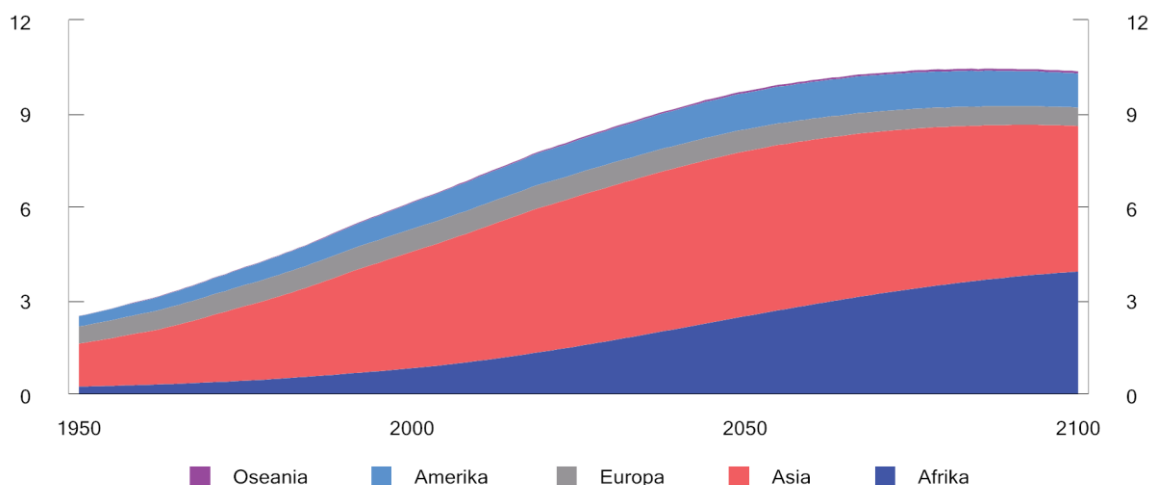

Fig 2.3.1 Befolkningsutvikling i ulike regioner. 1950–2100. Mrd. mennesker
Kilde: FN, *World Population Prospects 2022*, mellomalternativet.

Verdens befolkning blir stadig eldre. Forsørgerbyrden ved flere eldre vil tilta og legge betydelig press på velferdstjenestene og offentlige finanser i de vestlige landene.

Samtidig som folketallet i store deler av verden vil stabiliseres eller snu til nedgang i dette århundret, anslår FN fortsatt sterk befolkningsvekst i Afrika. Afrika har stått for én tredjedel av verdens befolkningsvekst så langt i dette århundret og vil bidra til brorparten av veksten i de resterende tiårene. Rundt 2060 anslås befolkningen i denne verdensdelen å dobles fra dagens nivå. En ung befolkning tilsier at andelen i arbeidsdyktig alder blir særlig høy. Høy befolkningsvekst, særlig sør for Sahara, kan bety at Afrika får langt større økonomisk betydning enn i dag.

3 Hovedutfordringer for norsk økonomi fremover

3.1 Endret sammensetning av befolkningen gir nye utfordringer

Fremover ventes veksten i befolkningen nærmest utelukkende å skje blant de eldste aldersgruppene, se figur 3.1.1. Det er dels fordi fødselskullene i de første tiårene etter andre verdenskrig var store, men også fordi levealderen øker betydelig. I løpet av de neste 40 årene ventes det å bli 700 000 flere over 67 år, se grå søyle i figur 3.1.2. I meldingen er det antatt at forventet levealder vil fortsette å øke. Frem mot 2060 antas forventet levealder å øke med seks til sju år for en nyfødt.

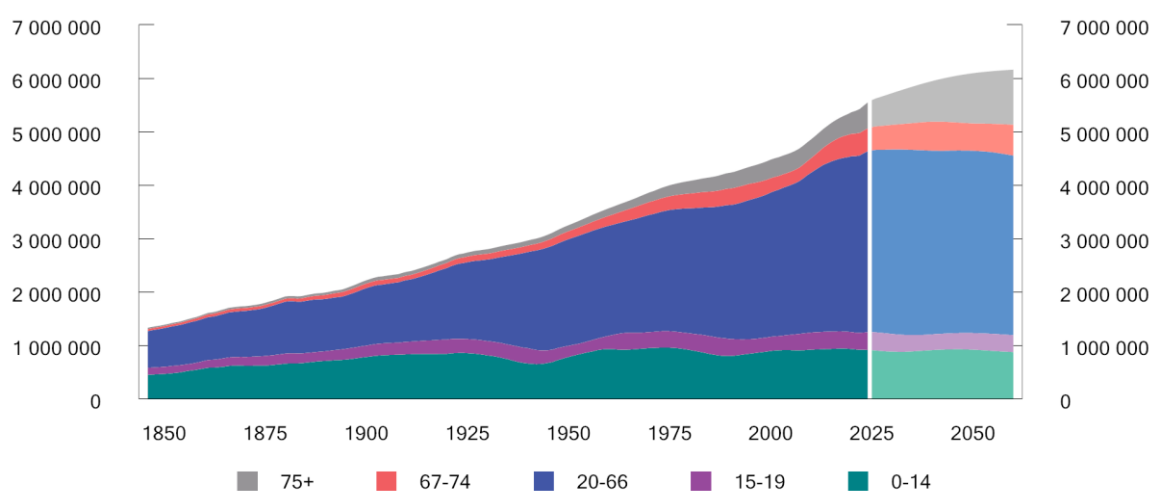

Fig 3.1.1 Befolkningen fordelt på aldersgrupper. 1846–2060
Befolkningsfremskrivingene tar utgangspunkt i Statistisk sentralbyrås hovedalternativ fra 2022. Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

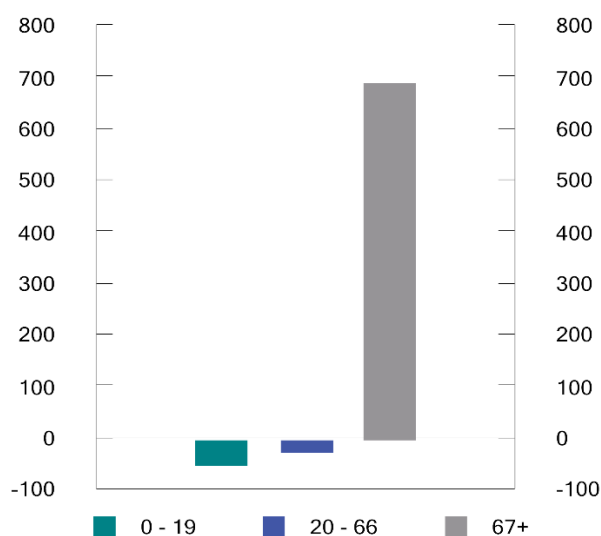

Fig.3.1.2 Endring i befolkning etter aldersgrupper. 1 000 personer. 2024–2060
Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

Det er nedadgående fruktbarhet i hele Norden og andre vestlige land. Fruktbarheten i Norge var 1,4 barn per kvinne i 2023. Dagens lave fruktbarhet bidrar til at andelen barn og unge i befolkningen vil falle fremover. I fremskrivingene i meldingen legges det til grunn at fruktbarheten vil bli 1,5 barn per kvinne i 2025 og etter hvert stabiliserer seg på rundt 1,7. Det er om lag på samme nivå som gjennomsnittet siden 2010, men ventes likevel å redusere antall barn og unge under 19 år i Norge i 2060, se grønn søyle i figur 3.1.2.

Over tid er det hensiktsmessig å ha balanse mellom andelen barn, unge, voksne og eldre. Det balanserer samfunnsutviklingen. Barn, unge, eldre og andre som står utenfor arbeidsmarkedet, forsørges av dem som er i jobb. Endringer i alderssammensetning gir derfor utslag i det som kalles forsørgerbyrden. Selv om økte fødselstall vil bidra til en bedre aldersmessig balanse i befolkningen på sikt, vil det ikke lette forsørgerbyrden før om lang tid. Høy fruktbarhet vil øke andelen barn og unge i tiårene fremover og føre til at andelen av befolkningen som ikke er yrkesaktiv, øker raskere frem mot 2060. Flere barn vil forsterke behovet for forsørgere og dermed kampen om arbeidskraften fremover.

3.2 Utgiftene vokser mer enn inntektene

Frem mot 2060 anslås *offentlige utgifter* å øke med 5,7 prosentenheter målt som andel av BNP for Fastlands-Norge, se figur 3.2.1. Over halvparten av økningen kan knyttes til utgifter som følger av befolkningsutviklingen. Samtidig antas økt satsing på forsvar å øke utgiftene frem mot 2036.

Offentlige inntekter består i hovedsak av skatteinntekter og bruk av midler fra Statens pensjonsfond utland. Det anslås at betydelige petroleumsinntekter de nærmeste årene vil bidra til en økning i fondsverdien og den beregnede bruken av fondsmidler på kort sikt. Lenger frem i tid ventes avtakende tilførsel av petroleumsinntekter å føre til at fondet, og fondsuttaket, vokser mindre enn økonomien. Samlet vil veksten i inntektene avta som andel av økonomien frem mot 2060, som illustrert i figur 3.2.1.

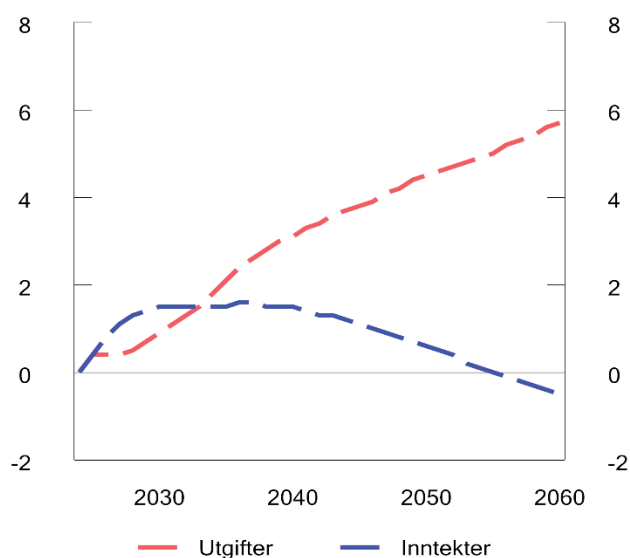

Fig 3.2.1 Inndekningsbehov i finanspolitikken. Offentlige utgifter og inntekter frem mot 2060. Andel av BNP for Fastlands-Norge. Prosent. Kilde: Finansdepartementet.

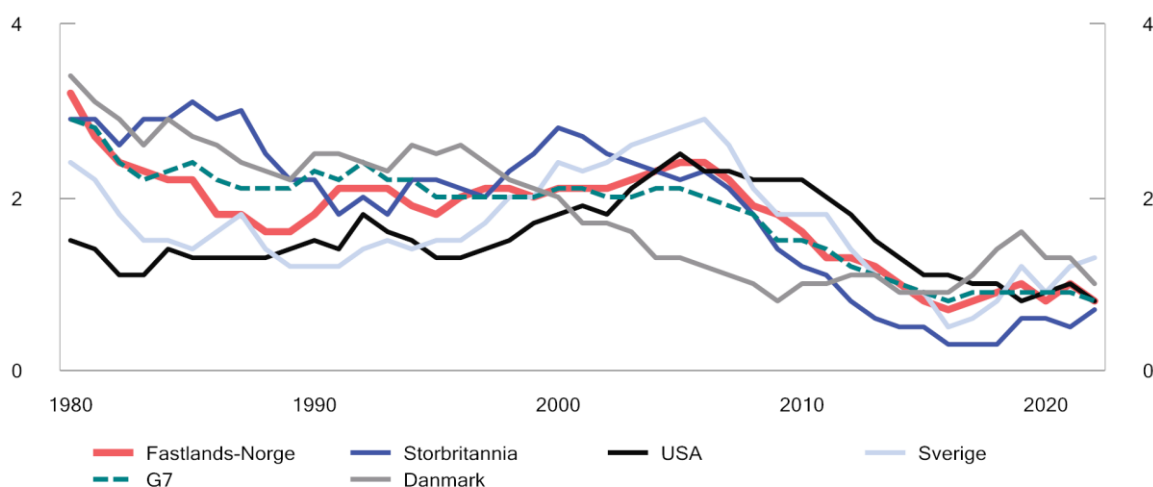
Frem mot 2060 tilsier fremskrivingene i meldingen at utgiftene øker mer enn inntektene, som følge av endringene i befolkningen og avtakende tilførsel av petroleumsinntekter til fondet. På sikt oppstår det dermed et inndekningsbehov i offentlige finanser. Figur 3.2.1 illustrerer hvordan inndekningsbehovet påvirkes av hvilken tidshorisont man ser på.

3.3 Lavere produktivitetsvekst

De siste 50 årene har norsk økonomi vokst betydelig. Det har gitt et høyt velstandsnivå. Verdiskapingen per innbygger har tredoblet seg siden 1970, og husholdningenes levestandard er kraftig forbedret. Velstandsøkningen kan i stor grad forklares med mer effektiv ressursbruk. En betydelig økning i yrkesdeltakelsen blant kvinner har bidratt til å øke produksjonen av varer og tjenester. Utvinning av petroleum har gitt store vekstimpulser til økonomien, særlig siden årtusenskiftet.

Sammenlignet med tidligere perspektivmeldinger legges det til grunn en noe svakere produktivitetsvekst. Referanseforløpet for norsk økonomi tilsier moderat vekst i verdiskapingen frem mot 2060 sammenlignet med de siste 50 årene. Velstandsnivået ventes fortsatt å være høyt. Ifølge befolkningsfremskrivingene vil antall personer i yrkesaktiv alder holde seg om lag på dagens nivå frem mot 2060, samtidig som andelen eldre blir markert større. Når antall personer i yrkesaktiv alder ikke lenger vokser, er det forbedringer i produktivitet og økt deltakelse i arbeidslivet som må drive veksten i verdiskapingen og sikre god konkurranseevne fremover.

De siste 15 årene har produktivitetsveksten avtatt både i Norge og hos Norges viktigste handelspartnere, se figur 3.3.1. Økt geopolitisk spenning øker risikoen for at videre økonomisk integrasjon kan avta og eventuelt reverseres. Konsekvensene av globale klimaendringer, omstillingen til et lavutslippssamfunn og tiltak for å begrense virkningene av klimaendringer kan vise seg å bli mer krevende enn lagt til grunn. På den annen side kan anvendelse av og innovasjon i informasjonsteknologi, slik som videre digitalisering, kunstig intelligens og robotisering, bidra til å løfte produktiviteten og kvaliteten på det som produseres.

Figur 3.3.1 Vekst i arbeidsproduktivitet i utvalgte land Prosent. Ti års glidende gjennomsnitt. Kilder: OECD og Finansdepartementet (2023), Nasjonalbudsjettet 2024.

Produktivitetsveksten fremover er svært usikker, og den kan bli både betydelig lavere og høyere enn dagens nivå.

3.4 Omstilling av arbeidsstyrken

Figur 3.4.1 illustrerer en mulig endring i sysselsetting mellom næringer dersom økt behov for helse- og omsorgstjenester blir møtt med økt bemanning.

I fremskrivingene i referanseforløpet antas sysselsettingen i offentlig forvaltning å øke med om lag 200 000 personer frem mot 2060, hvorav helse- og omsorgssektoren står for drøyt 180 000. Samlet sysselsetting i økonomien er antatt å øke med rundt 75 000 personer. Det økte behovet for helse- og omsorgstjenester ventes å komme gradvis over en periode på 35 år, i takt med aldringen av befolkningen.

Aktiviteten i petroleumssektoren forventes å bli lavere. I referanseforløpet faller samlet sysselsetting i petroleumsvirksomheten og leverandørvirksomheten med om lag 35 000 personer fra 2024 til 2030 og med vel 70 000 fra 2030 til 2060.

Lavere sysselsetting i petroleumsvirksomheten vil delvis kunne dekke opp for det økte sysselsettingsbehovet i helse og omsorg. Dersom ingen andre tilpasninger gjøres, må resten av sysselsettingsbehovet i helse og omsorg dekkes gjennom nedgang i andre deler av offentlig sektor eller øvrig samfunns- og næringsliv. Dette er ikke en prognose, men illustrerer behovet for omstilling i arbeidsmarkedet.

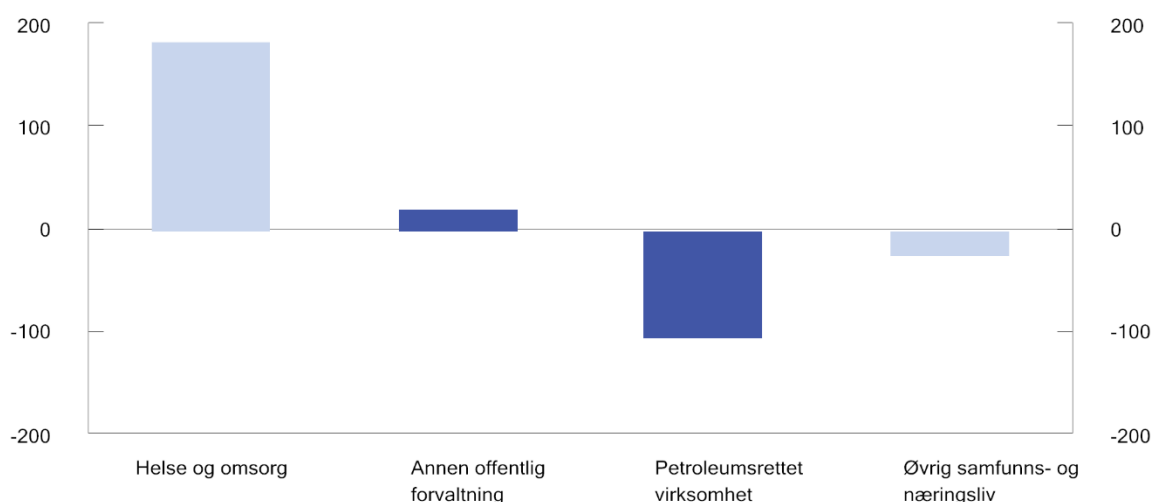

Fig 3.4.1 Endring i sysselsetting fra 2024 til 2060 i referanseforløpet. 1 000 personer

Kilde: Finansdepartementet.

Forutsatt noe økt sysselsetting i annen offentlig forvaltning, og en betydelig nedtrapping av sysselsettingen i petroleumsrettede næringer, vil det ifølge fremskrivingene fortsatt være mangel på arbeidskraft i 2060.

4 Arbeidskraft, kapital og naturressurser

Sammenlignet med andre europeiske land har Norge en relativ høy andel av befolkningen i jobb, men relativt lav gjennomsnittlig arbeidstid per sysselsatt. Dermed ligger antall timeverk per innbygger bare litt over gjennomsnittet i EU. Lav gjennomsnittlig arbeidstid skyldes blant annet at Norge har en nokså kort normalarbeidsuke, høy andel deltidsansatte, lang foreldrepermisjonsordning og høyt sykefravær sammenlignet med andre land.

Fremover ventes veksten i personer i yrkesaktiv alder å stanse opp, samtidig som det vil bli mange flere eldre. Andelen av befolkningen i yrkesaktiv alder ventes dermed å falle betydelig, slik at de som er i arbeid må forsørge en større del av befolkningen. Selv om utsikter til bedre helse og insentivene i pensjonsreformen gjør at mange eldre ventes å stå lenger i arbeid, tilsier befolkningsutviklingen at arbeidsstyrken bare vil øke moderat fremover.

4.1 Nasjonalformuen

Norges nasjonalformue består av verdien av arbeidskraft (humankapital), realkapital, finanskapital og naturressursformuen, se figur 4.1.1.

Naturressursformuen måles ved verdien av meravkastningen, eller grunnrenten, som oppnås ved forvaltning av naturressurser. Naturressursformuen er beregnet basert på nåverdien av den anslåtte fremtidige grunnrenten fra petroleum, vannkraft, vindkraft og havbruk. Den ikke-fornybare petroleumsformuen, som er mesteparten av naturressursformuen, omgjøres gradvis til finanskapital i takt med utvinningen.

Finanskapital er netto fordringer overfor utlandet, som for Norge i hovedsak består av Statens pensjonsfond utland (SPU).

Realkapital omfatter blant annet maskiner, bygninger, anlegg og transportmidler som er innsatsfaktorer i produksjonen av varer og tjenester. Realkapital forringes ved bruk over tid, slik at det hele tiden er nødvendig å investere for å opprettholde verdien.

Humankapitalen er beregnet som nåverdien av dagens og fremtidige arbeidsinntekter, fratrukket utgifter til utdanning og opplæring. Størrelsen på humankapitalen avhenger av antallet arbeidstimer og produktiviteten til de som jobber.

Nasjonalformuen er et mål på mulighetene for økonomisk velferd for befolkningen, men inkluderer ikke alle verdiene og ressursene som bidrar til god livskvalitet. For eksempel er verdien av fritid, befolkningens helsetilstand, ubetalt arbeid i hjemmet og frivillig arbeid utelatt i beregningene. Miljøgoder og naturkapital, som for eksempel uberørt natur, naturmangfold og ren luft, er heller ikke med. Slike goder er viktige, men vanskelige å måle, og derfor utelatt.

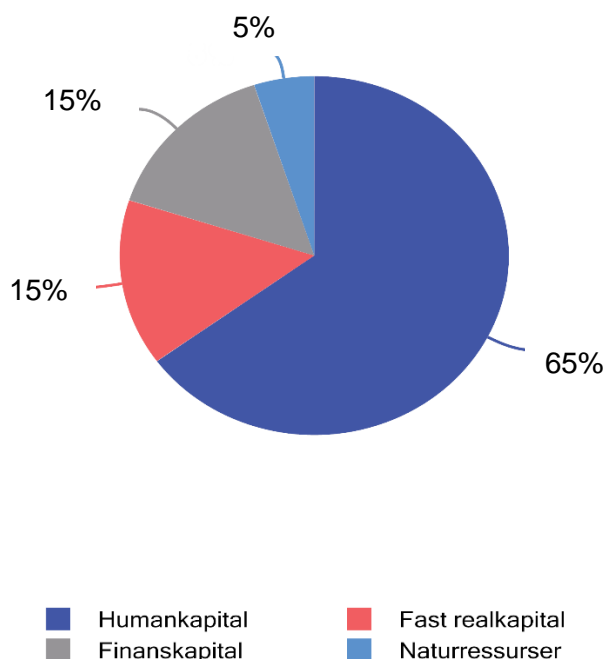

Fig 4.1.1 Netto nasjonalformue. 2024-kroner. Prosent. Kilde: Finansdepartementet.

4.2 Naturressurser

Av de kommersielt utnyttede naturressursene har petroleumsvirksomheten gitt klart høyest grunnrente. Blant øvrige næringer har kraftproduksjon vært den største grunnrentenæringen, men i de senere årene har også grunnrenten i havbruk i perioder vært i samme størrelsesorden.

Petroleum

Oljeproduksjonen nådde sin topp i 2000 og er nå nesten halvert siden toppåret. Nedgangen har blitt motsvart av en oppgang i gassproduksjonen i samme periode, slik at nedgangen i totalproduksjon har vært moderat. Fra første del av 2030-tallet ventes norsk petroleumproduksjon å falle gradvis i takt med en uttømming av gjenværende utvinnbare ressurser, se figur 4.2.1. Nedgangen i olje- og gassproduksjonen ventes samlet sett å bli 64 pst. frem til 2050 og 75 pst. frem til 2060. Den forventede produksjonsutviklingen krever fortsatt leting og investeringer, uten dette vil fallet være raskere. Usikkerheten i produksjonsnivå øker betydelig mot 2040.

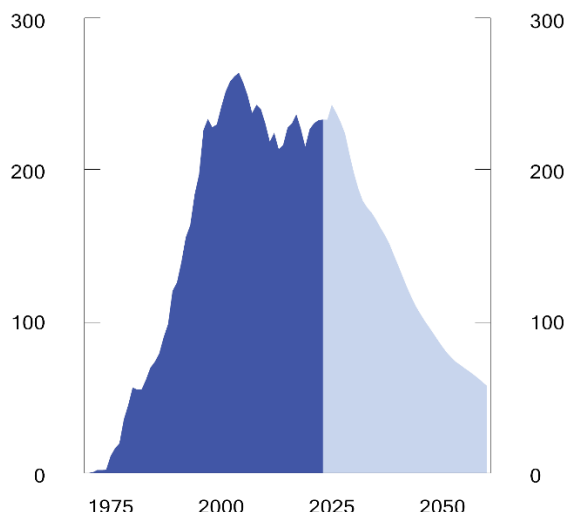

Fig 4.2.1 Produksjon og anslått fremtidig produksjon av petroleum på norsk sokkel. Mill. Sm³ oljeekvivalenter. 1970–2060. Kilder: Energidepartementet og Sokkeldirektoratet.

Kraft

Norsk kraftproduksjon er i all hovedsak fornybar. Vannkraft utgjør om lag 88 pst. av produksjonskapasiteten i et normalår, mens landbasert vindkraft utgjør om lag 10 pst. Elektrifisering og digitalisering, utfasing av fossile energikilder og næringsutvikling kan øke etterspørselen etter kraft. Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) legger til grunn at strømforbruket i Norge vil vokse fra 135 TWh i 2022 til 163 TWh i 2030, en økning på over 20 pst. Veksten forventes først og fremst å komme fra petroleumsnæringen, kraftintensiv industri, batterifabrikker, datasentre, hydrogenproduksjon, og fra elektrifisering av transport.

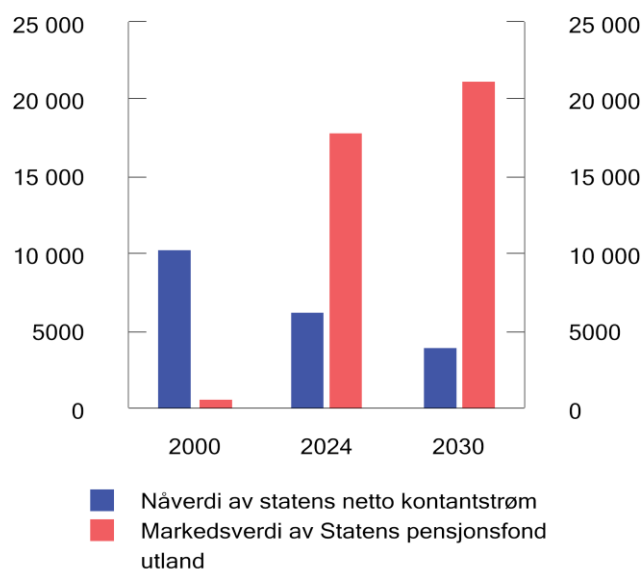
Areal

Naturmangfoldet i verden reduseres raskere enn noen gang tidligere i menneskehetens historie. Naturpanelets globale hovedrapport fra 2019 viste at en million arter står i fare for å bli utryddet, mange av dem innen noen tiår, med mindre det gjennomføres tiltak. Tap av naturmangfold forårsakes i hovedsak av nedbygging og andre endringer av areal på land og i hav som følge av befolkningsvekst og økonomisk aktivitet. Areal er samtidig en avgjørende innsatsfaktor i produksjon av menneskeskapte varer og tjenester.

4.3 Finanskapital

Finanskapital er netto fordringer overfor utlandet, som for Norge i hovedsak består av Statens pensjonsfond utland (SPU). Finanskapitalen beregnes til å utgjøre 15 pst. av nasjonalformuen.

Veksten i SPU har gått hånd i hånd med utvinning av petroleumssressurser, se figur 4.3.1. I 2000 var verdien av fondet relativt liten målt opp mot nåverdien av statens netto kontantstrøm, som tilsvarer nåverdien av statens ikke-utvinnede petroleumssformue. Etter 20 år har rangeringen snudd, og verdien av SPU er nå større enn nåverdien av gjenværende petroleumssreserver.

Figur 4.3.1 Nåverdi av statens netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten og verdien på Statens pensjonsfond utland på ulike tidspunkt. Mrd. 2024-kroner. Kilder: Energidepartementet, Norges Bank og Finansdepartementet.

Avsettingen av statens netto kontantstrøm i SPU har bidratt til at fondet har vokst med mer enn 8 000 mrd. kroner siden 1996. Markedsverdien på fondet er imidlertid langt høyere.

4.4 Arbeidskraft er den viktigste ressursen

Arbeidskraft er beregnet til å være den mest verdifulle ressursen i nasjonalformuen, se figur 4.1.1. Over 70 prosent av befolkningen i Norge i alderen 15 til 74 år er yrkesaktive, dvs. enten sysselsatte eller aktive arbeidssøkere. Yrkesdeltakelsen er blant de høyeste i Europa, noe som særlig skyldes høy yrkesdeltakelse blant unge og eldre, i tillegg til høy yrkesdeltakelse blant kvinner.

Antall utførte timeverk per sysselsatt i Norge er under gjennomsnittet i Europa. Det skyldes blant annet at Norge har høyt sykefravær, høy deltidsandel, lang foreldrepermisjonsordning og relativt kort normalarbeidsuke sammenlignet med andre land.

At deltidsandelene er høyere enn gjennomsnittet i Europa må ses i sammenheng med den relativt høye yrkesdeltakelsen i Norge, særlig blant kvinner. Høy sysselsettingsandel og relativt lav arbeidstid per sysselsatt innebærer at utførte timeverk per innbygger er om lag som gjennomsnittet i Europa, se figur 4.4.1

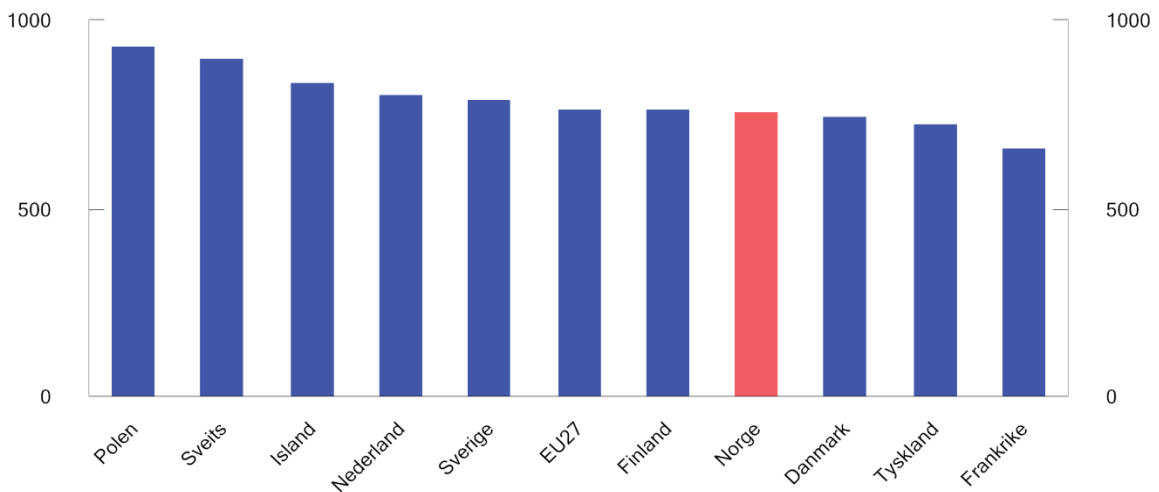
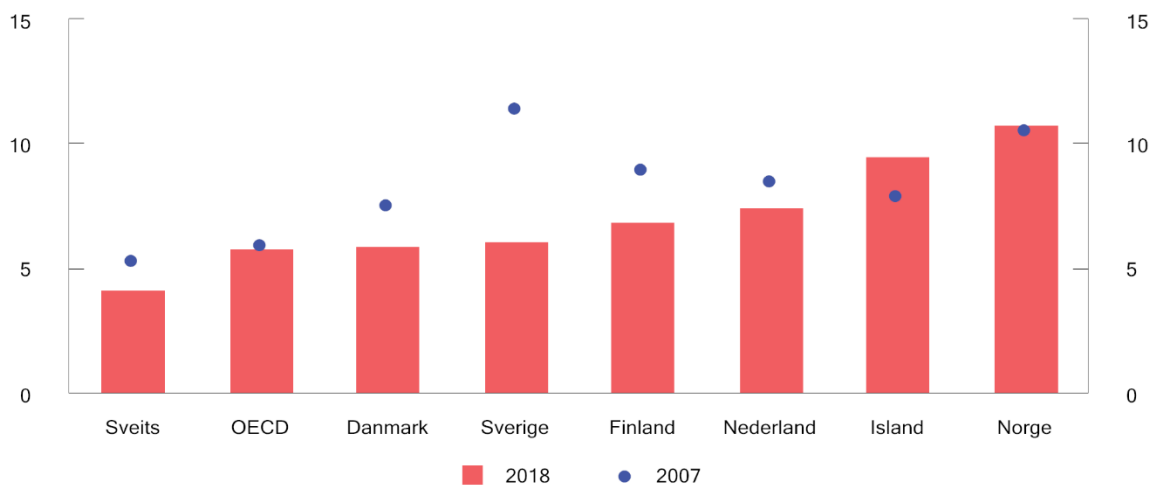

Fig 4.4.1 Utførte timeverk per innbygger i gjennomsnitt. Årlig. 2023. Kilde: Eurostat, Nasjonalregnskap.

4.5 Mange står utenfor arbeidslivet og mottar helse relaterte ytelser

Selv om deltakelsen i arbeidslivet er høy sammenlignet med mange andre land, er om lag 30 pst. av befolkningen i yrkesaktiv alder uten arbeid. I aldersgruppen 20–66 år er arbeidsuføre den klart største gruppen utenfor arbeidslivet. Arbeidsuføre mottar som regel enten arbeidsavklaringspenger eller uføretrygd. Andelen mottakere av uføretrygd i Norge er blant de høyeste i Europa og høyere enn i andre nordiske land, se figur 4.5.1 Mens utviklingen i andelen mottakere av uføretrygd har vært stabil over tid i Norge, har den gått ned i Sverige, Danmark, Finland og Nederland.

Figur 4.5.1 Mottakere av uføretrygd. Prosent av befolkningen 20–64 år. 2007 og 2018 eller seneste år. Kilde: OECD.

4.6 Sykefravær

Sykefraværet i Norge er høyere enn i andre europeiske land, uten at det kan forklares av alders- og kjønns sammensetningen av arbeidsstyrken, ulikt regelverk eller forhold i arbeidslivet som har dokumentert effekt på sykefraværet. Mens sykefraværet har falt iblant annet Sverige og Nederland, har sykefraværet vært på et stabilt høyt nivå i Norge de siste 20 årene. De siste årene har imidlertid sykefraværet i Norge økt igjen, og sykefraværet er nå betydelig høyere enn før pandemien, se figur 4.6.1. Potensialet for økt arbeidsinnsats gjennom redusert sykefravær er betydelig.

Reduksjon i sykefraværet, særlig langtidsfraværet, vil kunne redusere frafall fra arbeidslivet og overgang til arbeidsavklaringspenger (AAP), og senere til uføretrygd. Mellom 60 og 70 pst. av nye AAP-mottakere har mottatt sykepenger i forkant. Langvarig sykefravær er dermed ofte det første steget ut av arbeidslivet.

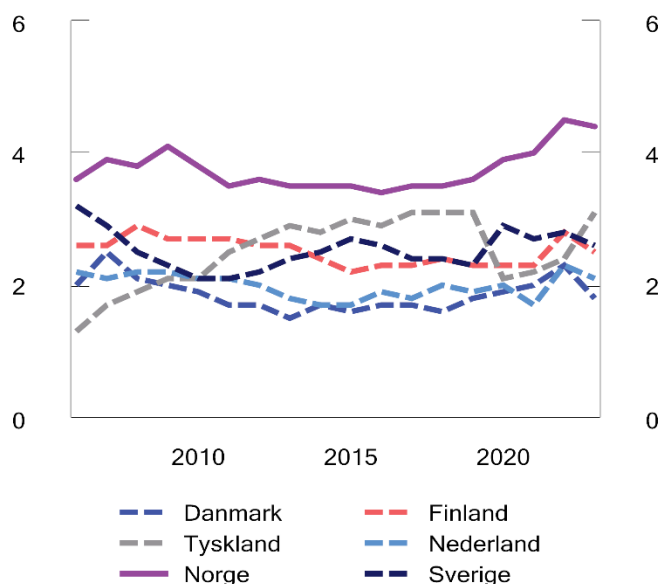

Fig. 4.6.1 Sykefravær i utvalgte europeiske land. Prosent av sysselsatte 20–64 år. 2006–2023. Kilde: Eurostat, Labor Force Survey.

4.7 Utviklingen i arbeidsstyrken fremover

Ifølge Statistisk sentralbyrås befolkningsfremskrivninger vil veksten i befolkningen i alderen 20–66 år avta i årene frem mot 2030, og deretter falle frem mot 2060. Samtidig blir det flere eldre. I fremskrivningen av arbeidsstyrken er det lagt til grunn at yrkesdeltakelsen blant eldre vil fortsette å øke, grunnet bedret helse og fordi pensjonsreformen gir sterke insentiver til å stå lenger i arbeid. Økt levealder innebærer at eldre må stå lenger i arbeid for å kompensere for levealdersjusteringen i pensjonssystemet. I beregningene er det forutsatt at gjenstående levealder for en 61-åring øker med fem år frem mot 2060.

Utsikter til særlig stor knapphet på arbeidskraft i distriktene

I 2022 var det for landet som helhet 3,6 sysselsatte personer per pensjonist (ikke-sysselsatt person) over 67 år. Dersom sysselsettingsandelen holdes konstant etter aldersgruppe, vil dette forholdstallet synke til 2,4 sysselsatte per pensjonist i 2040. Utviklingen vil kunne gi stor knapphet på arbeidskraft i hele landet, men vil gi særlig store utfordringer for lite sentrale kommuner som allerede i dag har en dårligere balanse mellom sysselsatte og pensjonister enn resten av landet, og har vanskeligheter med å få tak i kompetent arbeidskraft. De minst sentrale kommunene har i dag 2,5 sysselsatte per pensjonist, og med mindre yrkesdeltakelsen øker, vil det svekkes til 1,7 i 2040, se figur 4.7.1 Økt yrkesdeltakelse blant eldre vil bare delvis bidra til å bremse denne utviklingen.

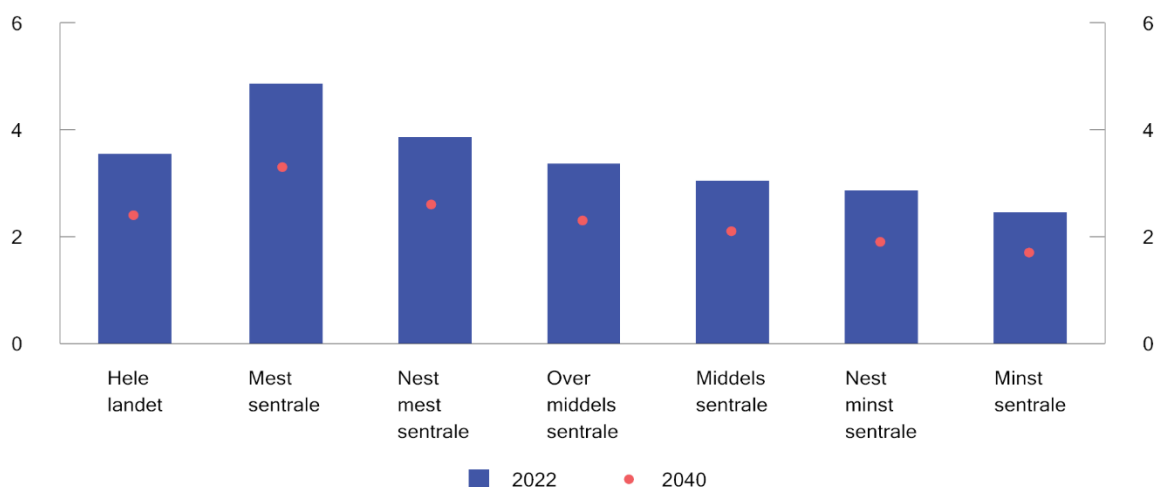

Fig. 4.7.1 Antall sysselsatte per ikke-sysselsatt person over 67 år etter kommunesentralitet. Fremskrivning basert på konstante sysselsettingsandeler etter aldersgruppe i hver kommune. Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

4.8 Ulike retningsvalg kan bidra til å øke arbeidstilbudet

Bedre insentiver og forutsetninger for deltakelse i arbeidsmarkedet kan både gi økt yrkesdeltakelse blant dem som av ulike årsaker i dag ikke deltar i arbeidsmarkedet, og økt arbeidsinnsats blant dem som allerede er i jobb. Figur 4.8.1 illustrerer mulig økning i antall årsverk ved ulike retningsvalg sammenlignet med bildet som tegnes i referanseforløpet.

Beregningene gir ikke anslag på virkningene av konkrete tiltak, men er regneeksempler som kan illustrere potensialet for økt arbeidsinnsats i ulike grupper.

Beregningene kan tilsa at potensialet for å øke sysselsettingen er størst dersom det iverksettes tiltak som reduserer antall personer som faller ut av arbeidslivet og går over til uføretrygd. Dette må ses i sammenheng med det høye antallet mottakere av helserelaterte ytelser. Dette gjør at selv små endringer i andelen som går fra helserelaterte ytelser til arbeid får store utslag om de virker over flere år.

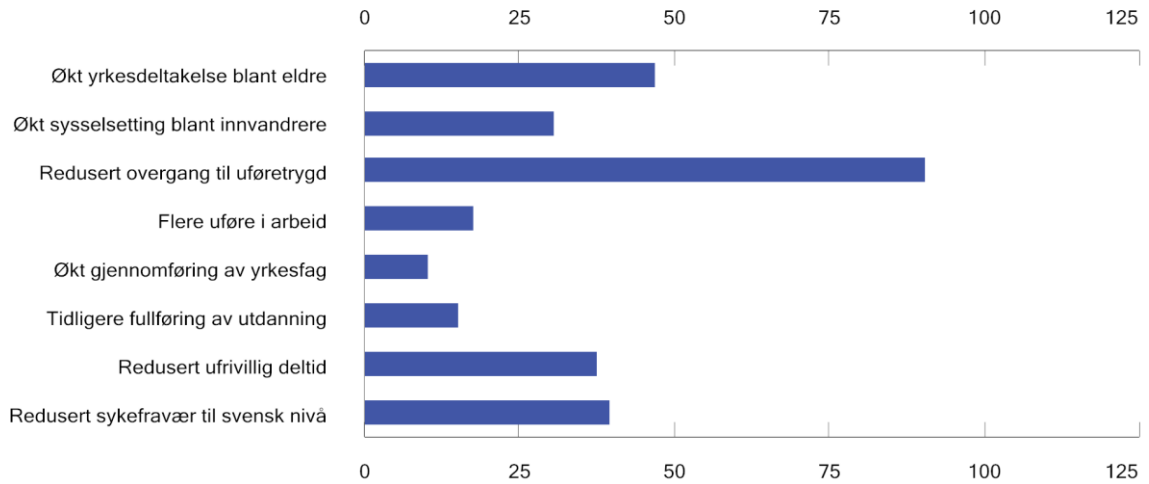

Fig. 4.8.1 Illustrasjon av mulig økning i antall årsverk ved ulike retningsvalg. Virkning ved full innfasing. 1 000 årsverk

5 Velferd, livskvalitet fordeling og ulikhet

Norge har klart å kombinere høy økonomisk vekst og lav ulikhet. Det viser både offisiell statistikk og bredere indikatorer for levkår og livskvalitet. Norge har gjennom en årrekke kommet svært godt ut i FNs levkårsundersøkelse. Ulikheten i Norge har økt noe de siste 30 årene, men mindre enn i mange andre land.

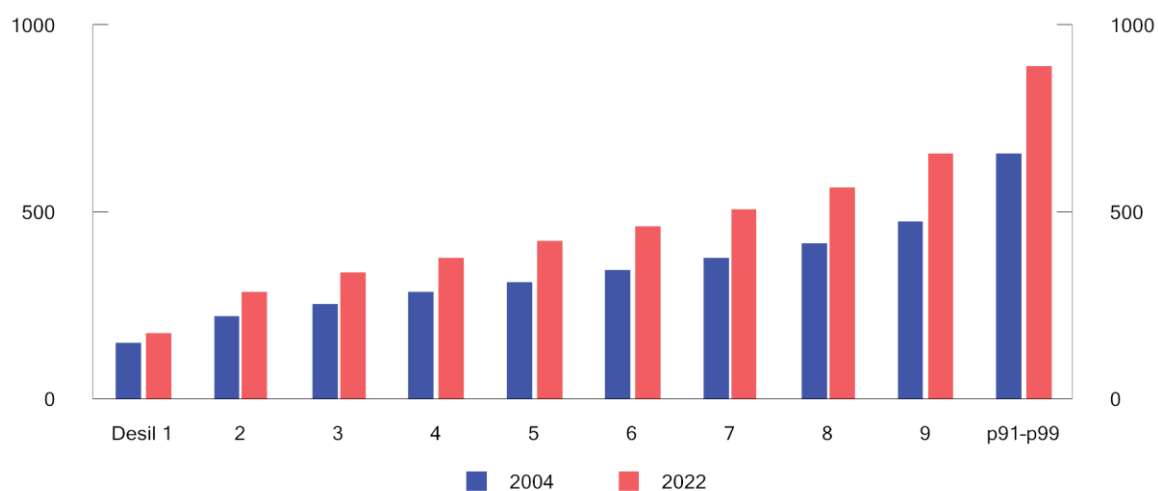
Velferd er ikke entydig definert. For et individ avhenger velferden, eller livskvaliteten, blant annet av subjektive komponenter som tilhørighet, mening og mestring, og objektive komponenter som materielle goder, utdanning, fritid, helse, naturgoder, trygghet og sosiale relasjoner. Mange av komponentene som bestemmer den enkeltes livskvalitet, er vanskelige å måle. Livskvaliteten, for den enkelte og for samfunnet, er derfor vanskelig å oppsummere i ett entydig tall.

Det er likevel utviklet flere mål som fanger opp ulike måter å måle velferd på, og dette har fått økt oppmerksomhet i mange land. FNs Human Development Index (HDI) måler livskvalitet langs dimensjonene helse, utdanning og levestandard. Norge er helt i toppen av rangeringen.

På tross av at Norge gjennomgående scorer høyt på internasjonale mål på målt livskvalitet, er den ikke nødvendigvis jevnt fordelt i befolkningen. For eksempel viser de nasjonale målingene av livskvalitet, som gjennomføres av Statistisk sentralbyrå, blant annet at personer med lav inntekt, personer som står utenfor arbeidslivet, personer med helseplager, enslige og ikke-heterofile har lavere livskvalitet enn befolkningen for øvrig. Det er grunn til å tro at faktorene som er nevnt her, henger sammen og påvirker hverandre.

5.1 Økonomisk ulikhet i Norge

Det er lav lønnsulikhet i Norge sammenlignet med de fleste andre land. Lønnsulikheten er imidlertid voksende i Norge. Det er blitt større forskjeller mellom de som tjener relativt lite og de som tjener mye. De siste 20 årene har inntektsveksten vært klart svakest for dem med lavest inntekt og sterkeste i toppen av inntektsfordelingen, se figur 5.1.1. I figuren er befolkningen delt i grupper etter ekvivalent inntekt etter skatt. For de ti prosent rikeste har realinntekten økt med nærmere 40 pst. fra 2004 til 2022, mens økningen har vært i underkant av 20 pst. for de ti prosent fattigste. Den rikeste prosenten er utelatt her, ettersom de reelle inntektene for denne gruppen er krevende å måle.

Figur 5.1.1 Gjennomsnittlig inntekt etter skatt i ulike inntektsdesiler 2004 og 2022. Topp 1 pst. er utelatt. Tusen 2022-kroner. Inntektene er justert for antall personer i husholdningene og sammensetningen av voksne og barn. Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.